

Date: 13th January-2026

**RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA “ISHONCH KAPITALI”
TUSHUNCHASINING SHAKLLANISHI VA UNING IQTISODIY O‘SISHGA
TA’SIRI**

Ergasheva Gulbahor

Toshkent shaxar chilonzor tumani

2-son plitexnikumi o‘qituvchisi

Anotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy raqamli iqtisodiyot sharoitida shakllanayotgan ishonch kapitali tushunchasi nazariy jihatdan tahlil qilinadi. An’anaviy iqtisodiyot nazariyalarida kapital asosan moddiy va inson kapitali doirasida talqin etilgan bo‘lsa, raqamli texnologiyalar va platformalar rivoji iqtisodiy munosabatlarda ishonch omilining mustaqil resurs sifatida namoyon bo‘layotganini ko‘rsatmoqda. Maqolada institutsional iqtisodiyot, tranzaksiya xarajatlari va ijtimoiy kapital nazariyalari asosida ishonch kapitalining mohiyati, shakllanish mexanizmi va iqtisodiy jarayonlarga ta’siri yoritib beriladi. Shuningdek, raqamli platformalar orqali ishonch kapitalining jamg‘arilishi va uning tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish, investitsiya faolligini oshirish hamda iqtisodiy o‘sishga ta’siri tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari ishonch kapitalini mustaqil iqtisodiy kategoriya sifatida qarash va uni iqtisodiy tahlil markaziga qo‘yish zarurligini asoslab beradi.

Kalit so‘zlar: ishonch kapitali, raqamli iqtisodiyot, tranzaksiya xarajatlari, institutsional iqtisodiyot, iqtisodiy o‘sish.

An’anaviy iqtisodiyot nazariyalarida kapital tushunchasi uzoq vaqt davomida asosan moddiy resurslar — yer, mehnat va moliyaviy mablag‘lar bilan izohlanib kelgan. Ushbu yondashuv ishlab chiqarish jarayonida bevosita ishtirok etuvchi va o‘lchash mumkin bo‘lgan omillarga ustuvor ahamiyat berilganini ko‘rsatadi. Keyinchalik iqtisodiy taraqqiyot jarayonida inson omilining roli ortib borishi natijasida inson kapitali tushunchasi shakllanib, bilim, malaka va tajribaning iqtisodiy qiymat yaratishdagi ahamiyati nazariy jihatdan asoslab berildi.

Biroq so‘nggi yillarda raqamli texnologiyalar, axborot almashinuvi va global tarmoqlarning jadal rivojlanishi iqtisodiy munosabatlarning mazmunini tubdan o‘zgartirdi. Endilikda iqtisodiy faoliyat ko‘plab holatlarda jismoniy muloqotsiz, masofaviy va virtual muhitda amalga oshirilmoqda. Bunday sharoitda iqtisodiy agentlar o‘rtasidagi munosabatlarning samaradorligi nafaqat moddiy yoki intellektual resurslarga, balki o‘zaro ishonch darajasiga ham bevosita bog‘liq bo‘lib qolmoqda. Aynan shu jarayonda iqtisodiy tizimda yangi turdagi resurs — ishonch kapitali shakllanmoqda. U iqtisodiy agentlarning bir-biriga, institutsional tuzilmalarga va raqamli platformalarga bo‘lgan ishonchi asosida vujudga keladi. Mazkur resurs ilgari iqtisodiyot nazariyasida mustaqil kategoriya sifatida yetarlicha chuqur o‘rganilmagan bo‘lib, ko‘proq ijtimoiy yoki psixologik omil sifatida talqin qilingan.

Date: 13th January-2026

Shu sababli, zamonaviy iqtisodiy sharoitda ishonch kapitalini alohida iqtisodiy kategoriya sifatida ko'rib chiqish zarurati paydo bo'lmoqda. Ushbu maqolada ishonch kapitalining mohiyati, uning shakllanish mexanizmlari va iqtisodiy jarayonlarga ta'siri nazariy jihatdan asoslab beriladi hamda u iqtisodiy o'sish va samaradorlikni belgilovchi muhim omillardan biri sifatida tahlil qilinadi.

Ishonch kapitali — bu iqtisodiy agentlar, ya'ni iste'molchilar, firmalar va davlat institutlari o'rtasida shakllanadigan barqaror ishonch munosabatlari majmuasidir. Ushbu ishonch asosan raqamli va institutsional muhitda vujudga kelib, iqtisodiy subyektlarning qaror qabul qilish jarayoniga bevosita ta'sir ko'rsatadi. U moddiy shaklga ega bo'lmagan bo'lsa-da, iqtisodiy natijalarga sezilarli ta'sir qiluvchi nomoddiy kapital turi sifatida namoyon bo'ladi.

Ishonch kapitalining asosiy mohiyati shundaki, u iqtisodiy agentlar o'rtasidagi axborot noaniqligi va ishonchsizlik darajasini kamaytiradi. Natijada iqtisodiy subyektlar kelajakdagi xatti-harakatlarni oldindan baholash imkoniyatiga ega bo'lib, qaror qabul qilish jarayoni tezlashadi hamda resurslardan foydalanish samaradorligi ortadi. Masalan, iste'molchi firma faoliyatiga nisbatan yuqori ishonchga ega bo'lsa, mahsulot sifati yoki xizmat natijasiga oid qo'shimcha tekshiruvlarga ehtiyoj kamayadi.

Shuningdek, ishonch kapitali institutsional tizimlar — qonunchilik, shartnoma majburiyatlari va davlat boshqaruvi samaradorligi bilan chambarchas bog'liqdir. Agar institutsional muhit barqaror va shaffof bo'lsa, iqtisodiy agentlar o'zaro hamkorlikni kamroq risk bilan amalga oshiradilar. Bu esa shartnomaviy munosabatlarning soddalashuviga, nazorat va monitoring xarajatlarining qisqarishiga olib keladi.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida ishonch kapitali alohida ahamiyat kasb etadi. Elektron platformalar, onlayn to'lov tizimlari va raqamli xizmatlar ishonchga asoslanmagan holda samarali ishlay olmaydi. Shu sababli ishonch kapitali iqtisodiy qarorlarning nafaqat tezligini, balki ularning uzoq muddatli barqarorligini ham ta'minlovchi muhim omil sifatida qaraladi.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida ishonch kapitalining shakllanishi va jamg'arilishi tobora ko'proq raqamli platformalar faoliyati bilan bog'liq bo'lib bormoqda. Marketpleyslar, moliyaviy texnologiyalar (fintech), elektron hukumat va raqamli xizmat ko'rsatuvchi platformalar iqtisodiy agentlar — iste'molchilar, firmalar va davlat institutlari o'rtasidagi munosabatlarni yangi sifat bosqichiga olib chiqmoqda. Ushbu platformalar orqali iqtisodiy munosabatlar an'anaviy vositachilarsiz, ya'ni kamroq oraliq bo'g'inlar ishtirokida, tezkor va nisbatan shaffof tarzda amalga oshiriladi.

Raqamli platformalarda ishonch mexanizmi asosan texnologik va institutsional vositalar orqali ta'minlanadi. Xususan, reyting tizimlari, foydalanuvchi sharhlari, tranzaksiya tarixining ochiqqligi va ma'lumotlar bazalarining shaffofligi iqtisodiy agentlar o'rtasidagi ishonchni mustahkamlovchi muhim omillar hisoblanadi. Ushbu vositalar yordamida platforma ishtirokchilari avvalgi iqtisodiy tajribani baholash imkoniyatiga ega bo'lib, potentsial hamkorlarning ishonchliligi haqida xulosa chiqaradilar.

Mazkur jarayon axborot assimetriyasining sezilarli darajada kamayishiga olib keladi. An'anaviy bozorlarda xaridor va sotuvchi o'rtasida axborot tengsizligi yuqori

Date: 13th January-2026

bo'lsa, raqamli platformalar bu farqni minimallashtiradi. Natijada iste'molchilar va investorlar qaror qabul qilish jarayonida kamroq noaniqlikka duch kelib, o'z iqtisodiy xatti-harakatlarini aniqroq rejalashtirish imkoniga ega bo'ladilar. Bu holat ishonch kapitalining nafaqat ijtimoiy, balki real iqtisodiy qiymatga ega ekanligini ko'rsatadi.

Raqamli muhitda shakllangan ishonch kapitali bir qator iqtisodiy afzalliklarni yuzaga keltiradi. Birinchidan, ishonch **pulga tenglashadi**, chunki u shartnoma tuzish, tekshiruv o'tkazish va kafolatlash bilan bog'liq qo'shimcha moliyaviy xarajatlarni qisqartiradi. Ikkinchidan, ishonch **vaqtni tejaydi**, chunki iqtisodiy agentlar qarorlarni tezroq qabul qilib, bitimlarni qisqa muddatda amalga oshirish imkoniga ega bo'ladilar. Uchinchidan, ishonch **riskni pasaytiradi**, chunki raqamli platformalarda mavjud bo'lgan ochiq ma'lumotlar va reputatsiya mexanizmlari kelajakdagi xatti-harakatlarni nisbatan ishonchli prognoz qilish imkonini beradi.

Xulosa: Zamonaviy iqtisodiy taraqqiyot sharoitida iqtisodiy qiymat yaratish jarayonining mohiyati tubdan o'zgarib bormoqda. Agar an'anaviy iqtisodiyotda asosiy e'tibor moddiy resurslar — yer, mehnat va moliyaviy kapitalga qaratilgan bo'lsa, bugungi raqamli va bilimga asoslangan iqtisodiyotda ishonch omili tobora muhimroq ahamiyat kasb etmoqda. Amaliy tajriba shuni ko'rsatmoqdaki, yuqori darajadagi ishonch mavjud bo'lgan iqtisodiy muhitda resurslardan foydalanish samaradorligi ortadi, iqtisodiy munosabatlar tezlashadi va iqtisodiy barqarorlik mustahkamlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1.Becker, G. S. (1964). *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis*. Chicago: University of Chicago Press.
- 2.North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- 3.Williamson, O. E. (1985). *The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting*. New York: Free Press.
- 4.Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- 5.Fukuyama, F. (1995). *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. New York: Free Press.
- 6.Arrow, K. J. (1972). Gifts and exchanges. *Philosophy & Public Affairs*, 1(4), 343–362.
- 7.Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, S95–S120.
- 8.Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2012). *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. New York: Crown Business.
- 9.OECD. (2016). *Trust and Public Policy: How Better Governance Can Help Rebuild Public Trust*. Paris: OECD Publishing.
- 10.World Bank. (2020). *World Development Report: Trading for Development in the Age of Global Value Chains*. Washington, DC: World Bank.

